

Nr 28.

Ankom till riksdagens kansli den 5 april 1921 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om viss ändring i gällande bestämmelser om laga domstol i brottmål.

Närvarande: Herrar Pettersson i Södertälje, Alexanderson, Rogberg, Edw. Larson, K. G. Westman, greve Spens, J. T. Larsson, Carl Johansson, Pettersson i Bjälbo*, Engberg, Hederstierna, Svedberg*, Strid, Löfgren i Stockholm och Billqvist.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 207, som behandlats av första lagutskottet, hava herrar *Björkman* i Norrköping, *Kant*, *Falk* och *af Ekenstam* hemställt, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring av bestämmelserna i avseende å laga domstol i brottmål, att under i huvudsak i motiveringen angivna förutsättningar rannsaking och dom må kunna ske vid annan domstol, än där den brottsliga gärningen ägt rum.

Till stöd för sin ifrågavarande hemställan hava motionärerna anfört följande:

”De allmänna bestämmelserna om laga domstol i brottmål upptagas i kap. 10 § 21 Rättegångsbalken och äro av följande lydelse: *Motionen.*

»Brott och missgärningsmål, svårare och mindre, rannsakas och dömes, där gärningen gjord är, ehvad rätt han eljest hör till, som brutit. Hafver någon å flera ställen gjort enahanda missgärning, rannsake och pröfve domaren å hvarje ort, om han till gärningen saker är, men varde dömd för

alltsammans af den rätt, där han sist lagföres. Hafver han flera slags missgärningar å särskilda orter gjort, som svåra äro, eller å lif gå, då skall om hvardera rannsakas, där det skett och gånge sedan dom öfver den brottlige. Äro alla brotten ringa, dömes för vardera, där det skett, och varde där dom i fullbordan ställd.»

Genom vissa kungliga kungörelser, brev och förordningar äro närmare stadganden och förklaringar givna i fråga om rannsakningsförfarandet angående dem, som äro för brott eller delaktighet däruti tilltalade.

Bestämmelserna därom, att rannsaking angående för brott tilltalade, bör ske inför den domstol, där gärningen gjord är, torde enligt vår åsikt dock böra i viss mån modifieras. Vår uppmärksamhet har nämligen varit fästad därå, att det allt oftare förekommer att personer inom olika rätters domvärjo förövat vissa slags brott, särskilt tillgreppsbrott, förfalskningsbrott eller bedrägeribrott, härför häktas och sedermera forslas från en domstol till en annan. I de flesta fall hava dessa personer, så fort de vid den första domstolen erkänt sig skyldiga, även vidgått sin skuld till de liknande brott, för vilka de angivits inom andra domstolars domvärjo. Den utredning — oftast en polisrapport —, som härefter lämnas vid de efterföljande domstolarna, är i de flesta fall av den beskaffenhet att densamma kunnat skriftligen tillhandahållas den första domstolen. Målsägande låter sig vanligen företrädas på grund av fullmakt, som lämnats till polismyndigheten. Endast sällan förekomma olika meningar angående skadestånd mellan den tilltalade och målsägandens ombud, oftast av den anledning att den tilltalade ej har någon möjlighet att ersätta skadan och således frågan om ersättning har föga betydelse för någondera av parterna.

I dessa nu angivna, synnerligen ofta förekommande fall synes det oss att rannsakningsmålets överlämnande från en domstol till en annan icke är lämpligt. Den för brott tilltalade får icke sin dom och således ej möjlighet att avtjäna sitt straff så fort, som såväl ur straffets som den sakfälldes synpunkt vore att önska. Domstolar bliva nödsakade att hålla sammanträden, vilka, särskilt då det gäller lantdomstolarna, kunna vara för såväl domstens ledamöter som åklagare betungande och vilka sammanträden medföra avsevärda kostnader. Härtill komma de synnerligen dyrbara och besvärliga fångtransporterna.

Vi anse därför att härvidlag en möjlighet borde givas att under vissa förutsättningar kunna vid första domstolen slutligen bedöma hela den tilltalades skuld. Såsom sådana förutsättningar torde böra angivas, att den tilltalade erkänner de uppgivna brotten, att icke det oakttat åklagare, målsägande eller den tilltalade yrkar på rannsaknings verkställande inför dom-

stol å de orter, där övriga brott skett, eller att första domstolen anser att rannsakingen bör i vanlig ordning fortgå, att utredning och yttrande infor dras från vederbörande åklagare vid de domstolar, där eljest brottet skolat rannsakas, att förfarandet må äga rum endast i avseende å bedömandet av vissa brott och att i varje fall vissa grövre brott undantas från möjlighet att avdömas annat än vid den domstol, inom vars domvärjo de blivit begångna. Jämväl kan ifrågasättas, huruvida förfarandet skulle tillämpas endast efter yrkande av högre åklagaremyndighet än den vid första domstolen fungerande.

Då vi nu funnit oss böra framlägga de nu angivna synpunkterna, har det varit i förhoppning att en ändring skulle kunna ske utan sammanhang med det förslag, som kan förväntas i avseende på straffprocessen i övrigt. Skulle det dock anses att en ändring i nu avsedd riktning bör anstå i avvaktan på berörda förslag, hålla vi dock före, att intet hinder bör föreligga för ett uttalande i ämnet."

Såsom av det i motionen återgivna stadgandet i 10 kap. 21 § rätttegångsbalken framgår, är enligt gällande svensk rätt laga domstol eller forum i brottmål, som handläggas i första instans, i allmänhet underrätten i den ort, där den brottsliga gärningen blivit begången. Denna huvudregel gäller jämväl för det fall, att den tilltalade på en gång lagföres för flera brott, som förövats inom olika underrätters domvärjo. Äro samtliga brotten ringa, varmed enligt numerata antagen tolkning torde förstås sådana brott, för vilka straffsatsens maximum är böter, har varje domstol att både rannsaka och döma i målet. Om däremot brotten icke äro av nämnda beskaffenhet, hava domstolarna att i tur och ordning pröva, huruvida den tilltalade gjort sig skyldig till brott inom domstolens område, varefter den tilltalade slutligen dömes för samtliga förbrytelserna vid den domstol, där han sist lagföres. Motionärernas förevarande yrkande riktar sig nu emot sistberörda förfarande, som förklaras i åtskilliga hänseenden hava visat sig medföra olägenheter ur såväl samhällets som den tilltalades synpunkt.

Förevarande spørsmål har år 1912 varit föremål för riksdagens prövning i anledning av en av herr Klefbeck väckt motion (I : 48), vari hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till sådan ändring i 10 kap. 21 § rätttegångsbalken, att de olägenheter, som vore förbundna med gällande bestämmelser angående en brottslings rannsakande och dömande på flera olika platser, kunde undanröjas. Berörda motion blev av riksdagen på hemställan av lagutskottet avslagen.

I sitt utlåtande över motionen yttrade lagutskottet bland annat:

Utskottet.

Lagutskottet
1912.

"Den gemensamma grunden för såväl civil- som straffprocessens bestämmelser om forum är uppenbarligen strävandet att lägga utredningen och avgörandet av varje mål hos den domstol, som ur olika synpunkter är bäst skickad att i domen tillgodose sanning och rättvisa. Den svenska rätten, alltifrån landskapslagarna till 1734 års lag, som i detta stycke bibehåller förut gällande princip orubbad, har i fråga om brottmål ansett nämnda syfte bäst vinnas genom dylika måls behandling av domstolen i gärningsorten, där den bästa utredningen i allt vad med målet äger sammanhang vanligen lättast kan erhållas. Även i andra länders lagstiftning har samma grundsats i allmänhet gjort sig gällande. Den utveckling, som flerstädes genomförd modernare former för straffprocessen i dess helhet, har emellertid övat inverkan även i det hänseende, varom här är fråga. Äldre allmängiltiga och likformiga föreskrifter om forum hava jämkats i ändamål att möjliggöra behandling av brottmål vid den domstol, som i varje särskilt fall befinnes vara den lämpligaste."

Efter att hava lämnat en översikt av några utländska processlagars ställning till frågan fortsatte utskottet:

"Reglerna om forum stå i all processlagstiftning i nära sammanhang såväl med rättegångsförfarandets allmänna grunder och den därefter inrättade domstolsorganisationen som med åklagarväsendets ställning och utveckling. I de främmande länder, för vilkas hithörande lagstiftning ovan redogjorts, är straffprocessen ordnad efter moderna principer och därmed det nödvändiga underlaget skapat för en tidsenlig lösning även av processuella detaljfrågor. I vårt land däremot saknas ännu denna förutsättning för att fristående förändringar av nämnda slag skola medföra åsyftat gagn. Såsom jämväl inom riksdagen vid åtskilliga tillfällen framhållits, är processen det rättsområde, som minst ägnar sig för partiella reformer, även om sådana i och för sig kunna befinnas önskvärda. Utskottet har även funnit en lagändring i den riktning, motionären föreslagit, icke kunna med fördel inpassas i vårt i så många hänseenden föråldrade rättegångssystem.

Gemensam handläggning av åtal för flera brott, som förövat inom olika underrätters domvärjo, ställer sålunda enligt utskottets mening på den part, som i rättegången har att bevaka det offentliga intresset, större krav än under nuvarande förhållanden kan anses tillrädligt. Det lär för närvarande icke kunna ifrågasättas annat än att den förberedande utredningen och därmed sammanhängande anskaffning av bevismaterial skall utföras av åklagaren i gärningsorten. Då i vårt land saknas en i omförmälda fall verksam överordnad åklagarmyndighet eller åklagare med högre kompetens, skulle det uppenbarligen möta svårighet att låta åtalet vid domstolen utföras av en annan åklagare, än den som med målet i första hand tagit befattning. En dylik anordning skulle för övrigt helt visst snarare vara ägnad att befördra uppskov i rättegången, än verka i motsatt riktning.

Även med hänsyn till de bevismedel, som i den nuvarande svenska straffprocessen användas, möta emot ett antagande av den föreslagna lagändringen avgörande betänkligheter. Då i detta hänseende vittnesbeviset intager det ojämförligt viktigaste rummet, skulle en överflyttning av ifrågavarande mål från domstolen i gärningsorten för varje särskilt brott till annan domstol vara i hög grad ägnad att försvåra laga bevisnings förebbringande inför domstolen. De olägenheter, som det nuvarande förfarandet innebär för den tilltalade, skulle genom förändringen i viss mån överflyttas

på vittnen och andra personer som måste höras i målet såsom målsägande m. fl. De ökade utgifterna för dessa personers inställelse vid domstol på stort avstånd från hemorten torde därjämte komma att fullt ut motväga den kostnadsbesparing, som skulle vinnas genom borttagandet av den häktades förpassning från en domstol till en annan.

Motionären, som icke förbisett de svårigheter, som möta för genomförande av hans förslag i fråga om större eller mera invecklade mål, har alternativt påyrkat en reform av begränsad omfattning och i sådant hänseende framhållit, att i sådana mål, där den tilltalade vid en domstol erkänt de brott, som lagts honom till last, och behov av vidlyftigare utredning sålunda ej förefunnes, vidare rannsaking skulle vara överflödig. Häremot får utskottet anmärka, att det i vårt land lär vara ytterligt sällsynt, att i ett brottmål av den beskaffenhet, att den tilltalade hålles häktad, domstolen kan grunda sitt utslag allenast på den tilltalades eget erkännande. För prövning av möjligen uppkomna skadeståndsanspråk eller för utrönande av omständigheter, som inverka på straffmätningen, torde även i dylika fall målsägendes eller vittnens hörande oftast vara av nöden. Med sålunda angiven begränsning, även om en sådan begränsning läte sig praktiskt genomföras, vilket icke torde vara fallet, skulle därför den ifrågasatta förändringen erhålla synnerligen ringa praktisk räckvidd.

Det torde vidare böra framhållas, att den olägenhet, som det nuvarande förfarandet kan medföra för den tilltalade, i viss mån lindras därigenom, att domstolen vid straffets bestämmande äger befogenhet att från strafftiden medgiva avdrag för den tid, som den tilltalade hållits häktad.

Slutligen får utskottet erinra, att frågan om fullständig ombildning av vårt rättegångsväsen numera återupptagits, i det att förarbeten till en sådan reform med detta år tagit sin början. Då det icke lär kunna betvivlas, att den i motionärens förevarande framställning berörda frågan därvid kommer att bliva föremål för allsidigt överbäggande, och utskottet, på sätt förut utvecklat, i allt fall håller före, att denna fråga endast i dylikt sammanhang kunde lösas, finner utskottet sig nu icke kunna tillstyrka någon riksdagens åtgärd i ämnet.”

Att svåra olägenheter från såväl samhällets som den tilltalades synpunkt vidlåda den nu gällande ordningen i förevarande avseende lär ej kunna bestridas. Vanligen är det i här förekommande fall fråga om sådana brott som tjuvnad och bedrägeri, föröfvade inom ett flertal olika underrätters domvärljo. Då den häktade nu måste undergå rannsaking vid var och en av dessa domstolar, blir det ofta nödvändigt att för målets utredning företaga långa och tidsödande fångtransporter. Exempel har sålunda givits på att den häktade för omedelbart erkända bedrägeribrott undergått rannsaking vid 27 olika domstolar och nödgats å järnväg tillryggalägga 400 mil. Domens avkunnande blir i sådana fall oskäligt fördröjt. Brottlingen åsamkas genom den långa häktningstiden onödigt lidande, och domstolarnas arbetsbörda ökas onödigtvis. Statsverket åsamkas såväl genom de långa fångtransporterna som genom de extra sammanträden med domstolarna, som särskilt å landet vanligen bliva erforderliga, dryga kostnader. Att en ändring i dessa missförhållanden är önskvärd ligger i öppen dag.

Väl torde, på sätt lagutskottet vid 1912 års riksdag gjort gällande, en gemensam handläggning av åtal för inom olika underrätters domvärjo begångna brott med hänsyn till vårt nuvarande rättegångsförfarande vara förenat med stora vanskligheter i åtskilliga hänseenden. En allmän bestämmelse om gemensam handläggning av mål i dylika fall lär följaktligen för närvarande näppeligen vara möjlig att genomföra. En dylik allmän regel för mål av ifrågavarande slag föreslås emellertid ej i den nu förevarande motionen. Densamma avser allenast, att under vissa i motionen närmare angivna förutsättningar en gemensam handläggning må äga rum. Med en begränsning i av motionärerna angiven riktning bliva svårigheterna för den föreslagna reformen enligt utskottets mening uppenbarligen mindre framträdande. Att märka är vidare, att de mål, varom här är fråga, i regel äro av skäliggen enkel beskaffenhet, och under förutsättning att erkännande från den brottslige föreligger läser rannsaking vid allenast en domstol i regel vara till fyllest för vinnande av erforderlig utredning.

Utskottet har ej förbisett, att processkommissionen för närvarande har frågan om straffprocessens omgestaltung under utredning. Det är säkerligen att antaga, att nu förevarande fråga därvid kommer att tagas under övervägande. Enligt utskottets mening bör emellertid denna reform om möjligt ej uppskjutas i avvaktan på berörda omgestaltung av straffprocessen i dess helhet. Utskottet föreställer sig emellertid, att en utredning av ifrågavarande spörsmål ej behöver föregripa eller komma att verka hindrande för processkommissionens arbete.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen måtte, i anledning av ifrågavarande motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida och under vilka förutsättningar vid sammanträffande av brott, begångna inom skilda domstolars domvärjo, rannsaking och dom må äga rum vid allenast en av dessa domstolar, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må giva anledning.

Stockholm den 5 april 1921.

På första lagutskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

Reservation

av herr *Hederstierna*, som, med instämmande av herrar *Rogberg* och *Engberg*, anfört: "I likhet med utskottets majoritet anser jag det vara önskvärdt att en ändring äger rum i fråga om det i motionen berörda förfarings-sättet. Men däremot kan jag icke finna att behovet av samma ändring är av så brådskande natur, att icke densamma kan uppskjutas till dess frågan om hela straffprocessens omgestaltung föreligger till avgörande. Att göra småfrågor av förevarande art till föremål för behandling av processkommissionen måste komma att verka förryckande på kommissionens arbete och synes endast böra ifrågasättas i trängande undantagsfall. Något sådant föreligger icke enligt min mening uti förevarande avseende, och hemställer jag därför,

att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda."
